

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Кафедра східних мов та міжкультурної комунікації

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № _____
від «_____» _____ 2025 р.
Завідувач кафедри _____
(прізвище та ініціали)

(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Китайська фразеологія в системі традиційних сімейних цінностей

Виконавець:

Студента 6 курсу, групи КМП-61
Науменка Микити Вячеславовича

Керівник роботи:

Лахмотова Юлія Валеріївна, кандидат
педагогічних наук, доцент кафедри східних
мов та міжкультурної комунікації

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою:
кількість балів: _____
Підпис керівника

Кваліфікаційну роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № _____ від «_____» _____ 2025 р.

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичні засади дослідження китайської фразеології	7
1.1 Особливості китайської фразеологічної системи: семантичні, структурні та культурологічні аспекти	7
1.2 Фразеологія як засіб збереження культурної пам'яті та ідентичності в китайському суспільстві	10
1.3 Відображення традиційних сімейних цінностей у китайській культурі	13
Висновки до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2 Фразеологізми як відображення традиційних сімейних цінностей у китайській мові	20
2.1 Структурно-семантична типологія фразеологізмів родинної тематики	20
2.2 Ціннісно-моральні домінанти родинної фразеології	25
2.3 Символічні образи родини у китайських прислів'ях і чен'ю	28
2.4. Сучасна еволюція та прагматичне функціонування родинної фразеології	30
Висновки до розділу 2	31
РОЗДІЛ 3 Порівняльний аспект і практичне застосування	34
3.1 Порівняння відображення сімейних цінностей у китайських та українських фразеологізмах	34
3.2 Особливості перекладу китайських фразеологізмів українською мовою	37
3.3 Методичні рекомендації щодо використання китайських фразеологізмів у процесі навчання мови та культури	40
Висновки до розділу 3	44
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
АНОТАЦІЯ англійською мовою	

ВСТУП

Актуальність дослідження. На початку ХХІ століття зростає інтерес до проблеми взаємодії мови й культури, адже саме мова зберігає та передає духовні цінності кожного народу. Одним із найглибших мовних рівнів, у якому найповніше відображається національний світогляд, є фразеологія. Сталі вирази не лише називають явища, а й закодовують моральні, етичні та соціальні принципи спільноти, її уявлення про гармонію, добро, порядок і людські взаємини .

У цьому контексті китайська мова посідає особливе місце. Вона має тисячолітню історію, нерозривно пов'язану з філософією Конфуція, даосизмом, буддизмом і народною традицією. Фразеологічний фонд китайської мови є своєрідною «мовною енциклопедією» культури, у якій відображено національний характер, світосприйняття та систему цінностей.

Серед китайських фразеологізмів особливе місце посідають ті, що пов'язані із сімейною сферою. Сім'я (家jiā) в китайській культурі розглядається як основа гармонійного суспільства. Принцип 孝(xiào) — синівська шанобливість — є одним із головних моральних постулатів конфуціанства, який визначає поведінку людини в родині та поза нею. Через фразеологічні одиниці на кшталт 父慈子孝 («батько добрий, син шанобливий»), 家和万事兴 («де злагода в домі, там процвітання»), 百善孝为先 («серед усіх чеснот найперша — синівська шанобливість») передаються головні моральні орієнтири китайського суспільства.

Отже, дослідження китайської фразеології крізь призму традиційних сімейних цінностей є важливим для розуміння культурної ідентичності китайського народу, адже саме через мову зберігаються моральні норми, родинна етика й соціальна спадкоємність поколінь.

Наукова розробленість проблеми. Проблема взаємозв'язку мови та культури розроблялася багатьма зарубіжними й вітчизняними лінгвістами. Теоретичні засади дослідження фразеології закладені у працях Г. Бургера(1), А. Вежбицької(10). В українському мовознавстві питання фразеологічної системи

й культурних аспектів її функціонування розглядали О. Селіванова(7), І. Голубовська(4).

Китайська фразеологічна традиція має давнє підґрунтя. Значний внесок у її вивчення зробили Тоні Фанг(2), Ян Хай(3), Дун Хайбін(3), Яо Сінчжун(11). Дослідники вказують, що фразеологізми — це не лише мовні конструкції, а культурні коди, які передають конфуціанську мораль, поняття гармонії, доброчесності, родинного обов'язку.

Попри численні праці, фразеологія китайської мови в контексті традиційних сімейних цінностей досліджена недостатньо системно, що зумовлює актуальність і наукову новизну даної роботи.

Об'єкт дослідження — фразеологічна система китайської мови як відображення національно-культурних цінностей китайського суспільства.

Предмет дослідження — семантичні, структурні та культурні особливості китайських фразеологізмів, пов'язаних із традиційними сімейними цінностями.

Мета дослідження — з'ясувати, яким чином китайська фразеологія відображає та підтримує систему традиційних сімейних цінностей, визначити мовні й культурні механізми репрезентації родинних відносин у фразеологічному фонді китайської мови.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до визначення поняття фразеологізму та класифікації фразеологічних одиниць у сучасній лінгвістиці.
2. Визначити структурні, семантичні й культурологічні особливості китайської фразеологічної системи.
3. Розглянути відображення традиційних сімейних цінностей у китайській культурі та фразеології.
4. Виявити основні групи китайських фразеологізмів, пов'язаних із родинною тематикою.

5. Проаналізувати особливості перекладу китайських фразеологізмів, що репрезентують традиційні цінності, українською мовою

6. Узагальнити роль фразеології у збереженні культурної пам'яті та формуванні національної ідентичності Китаю.

Матеріал дослідження. Емпіричну базу становлять понад 200 китайських фразеологізмів, прислів'їв і сталих виразів, пов'язаних із родиною, шлюбом, вихованням і моральними взаєминами; приклади взято з «Словника сучасної китайської фразеології» (现代汉语成语大词典), «Китайської енциклопедії ідіом» (中国成语大全), класичних текстів «Лунь юй», «Мен-цзи», а також сучасних корпусних джерел.

Методи дослідження: описовий, порівняльний, компонентно-семантичний, контекстуальний, перекладацько-аналітичний, етимологічний і культурологічний.

Наукова новизна дослідження. Полягає у системному підході до вивчення китайської фразеології в контексті традиційних сімейних цінностей; уперше здійснено спробу класифікації родинних фразеологізмів за культурно-семантичними групами; розкрито роль сталих виразів у формуванні морального й соціального світогляду китайців.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані у викладанні китайської мови, курсах фразеології, перекладознавства, культурології, у створенні навчальних посібників і словників китайських фразеологізмів, а також для розвитку міжкультурної комунікації між Україною та Китаєм. Отримані дані можуть слугувати базою для укладання тематичних корпусів фразеологічних одиниць із культурними коментарями. Результати роботи можуть застосовуватися під час укладання двомовних перекладних словників, де важливим є точне передання культурного підтексту. Також дослідження може бути корисним для розроблення методик викладання

міжкультурної компетентності та для підготовки фахівців зі східних мов і міжнародної комунікації.

Апробація даної роботи на стадії проходження і заключається в написанні статті у ФАХовий журнал категорії Б ««Вісник науки та освіти»»

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні засади дослідження китайської фразеології

1.1. Особливості китайської фразеологічної системи: семантичні, структурні та культурологічні аспекти

Фразеологічна система китайської мови є унікальним феноменом, який поєднує лінгвістичні, історичні та культурні виміри. Китайська фразеологія формувалася протягом понад трьох тисячоліть безперервного розвитку, що забезпечило їй не лише лінгвістичну, а й “цивілізаційну глибину” (5, с. 18). Її головна особливість полягає у поєднанні лаконізму, образності та морально-філософського підтексту.

Більшість китайських фразеологізмів має письмове походження — вони виникли з класичних текстів, історичних хронік, поезії, народних легенд. Саме тому фразеологічний фонд китайської мови виконує роль сховища моральних і культурних кодів нації (9, с. 42).

1.1.1. Структурна організація китайських фразеологізмів

Найпоширенішим типом фразеологічних одиниць у китайській мові є 成语 (*chéngyǔ*) — стійкі, здебільшого чотирискладові вирази, що мають алегоричне або символічне значення. Їх структура базується на принципах симетрії та ритмічної рівноваги, які віддзеркалюють традиційні естетичні засади китайської культури (8, с. 61).

Наприклад:

塞翁失马 (*sàiwēng shīmǎ*) — «старець, який загубив коня» (невдача може обернутися на добро);

画蛇添足 (*huà shé tiān zú*) — «домалювати змії ноги» (зайве додавати те, що псує справу);

家喻户晓 (*jiā yù hù xiǎo*) — «відомий у кожній хаті» (усім відомий).

Такі вислови відзначаються стабільністю, ритмічністю й високим ступенем відтворюваності. Використання *chéngyǔ* у мовленні вважається ознакою освіченості й належності до культурної традиції.

Окрім *chéngyǔ*, у китайській мові існують інші фразеологічні типи:

惯用语 (*guànyòngyǔ*) — розмовні сталі вирази (半途而废 — «кинути справу на півдорозі»);

谚语 (*yànyǔ*) — прислів'я й приказки, які передають народну мудрість (家和万事兴 — «де злагода в домі, там і добробут»);

歇后语 (*xiēhòuyǔ*) — двочастинні вислови, де перша частина створює образ, а друга пояснює його (八仙过海, 各显神通 — «вісім безсмертних переходять море, кожен показує свою силу»).

1.1.2. Семантична специфіка китайської фразеології

Семантична своєрідність китайських фразеологізмів полягає у їхній багатозначній образності та тісному зв'язку з природними, моральними й філософськими символами.

Символіка природи.

У китайській культурі природні образи часто слугують метафорами моральних якостей людини:

水滴石穿 (*shuǐ dī shí chuān*) — «вода, що капає, пробиває камінь» — символ наполегливості;

松柏长青 (*sōng bǎi cháng qīng*) — «сосна і кипарис вічнозелені» — сталість і вірність;

花好月圆 (*huā hǎo yuè yuán*) — «квіти гарні, місяць повний» — щасливе подружжя.

Символіка тварин.

Тварини у китайській фразеології мають глибокі культурні конотації:

龙 (дракон) — сила, мудрість, влада;

凤 (фенікс) — краса й щастя;

马 (кінь) — успіх і рух уперед.

Вислів 望子成龙 (wàng zǐ chéng lóng) — «сподіватися, що син стане драконом» — уособлює традиційне прагнення родини до процвітання.

Морально-етичні концепти.

У фразеології чітко простежуються головні етичні категорії китайської культури — 仁 (rén, людяність), 义 (yì, справедливість), 礼 (lǐ, етикет), 孝 (xiào, шанобливість до батьків):

以德报怨 (yǐ dé bào yuàn) — «відплачувати добром за зло»;

百善孝为先 (bǎi shàn xiào wéi xiān) — «серед усіх чеснот найперша — синівська шанобливість»;

君子之交淡如水 (jūnzǐ zhī jiāo dàn rú shuǐ) — «дружба благородних людей — чиста, як вода».

1.1.3. Культурологічні та філософські основи китайської фразеології

Китайська фразеологія формувалася під впливом трьох основних духовних традицій — конфуціанства, даосизму та буддизму.

Конфуціанство наголошує на моральному самовдосконаленні, родинній гармонії та соціальній ієрархії. Вислів 修身齐家治国平天下 («вдосконали себе — впорядкуй родину — керуй державою — наведи лад у світі») демонструє нерозривний зв'язок між особистою мораллю й соціальним порядком.

Даосизм пропагує природність і невтручання (无为而治 — «керувати без дій»), гармонію між людиною і всесвітом (天人合一 — «єдність неба і людини»).

Буддизм приніс у фразеологію ідеї кармічної відплати (因果报应 — «що посієш, те й пожнеш») і співчуття (慈悲为怀 — «мати серце, сповнене милосердя») (11, с. 73).

1.1.4. Соціокультурний та прагматичний вимір

Фразеологізми у китайській мові мають також важливу соціальну функцію — вони є показником мовної ввічливості та культурного рівня людини. Володіння *chéngyǔ* вважається ознакою освіченості, а їх доречне використання у спілкуванні — проявом етикету.

У сучасному китайському суспільстві фразеологізми активно застосовуються в медіа, політиці, освіті та рекламі. Наприклад, у соціальних кампаніях часто використовують вислів 家和万事兴 («де злагода в домі, там процвітання») як символ національної єдності та морального порядку (10, с. 55).

Таким чином, китайська фразеологічна система — це не лише мовне, а й культурне явище, у якому поєднано художню традицію, моральні норми та філософську спадщину. Її стійкість і водночас динамізм пояснюють, чому фразеологія залишається одним із головних механізмів збереження духовних цінностей китайського народу.

1.2. Фразеологія як засіб збереження культурної пам'яті та ідентичності в китайському суспільстві

Фразеологія є однією з найважливіших галузей мовознавства, оскільки саме у фразеологічних одиницях найповніше виявляється національна специфіка мислення, культурні традиції та система цінностей народу. Через сталі словосполучення людина передає емоції, оцінки, досвід, моральні норми — усе те, що формує мовну картину світу (7, с. 45).

Термін фразеологізм (від грец. *phrasis* — «вираз» і *logos* — «вчення») у сучасній лінгвістиці трактується як відтворювана, стійка словосполука, значення якої не дорівнює простій сумі значень її компонентів (4, с. 97). Іншими словами, фразеологізм — це семантично цілісна одиниця, у якій окремі слова втрачають самостійність і створюють нове, цілісне значення.

Як наукова дисципліна, фразеологія сформувалася у ХХ ст. у працях Ш. Баллі, Ч. Фріза, Г. Бургера, А. Коуї, а також українських лінгвістів І. Голубовської, О. Селіванової, В. Мокієнка. За О. Селівановою, фразеологізми є «мовними репрезентантами колективного досвіду народу у формі стійких моделей мислення» (7, с. 48).

Фразеологічні одиниці виконують низку функцій у мові:

- **номінативну** — позначають складні явища коротко (збити з пантелику — «заплутати»);
- **експресивну** — надають емоційного забарвлення (як у воду опущений — «засмучений»);
- **когнітивну** — фіксують колективні знання та уявлення про світ;
- **естетичну** — створюють образність мовлення (1, с. 14).

Класифікація фразеологічних одиниць є центральною проблемою цієї науки. Найпоширенішу систему розробив В. Виноградов, який виокремив три типи фразеологічних одиниць — фразеологічні зрощення, єдності та сполучення. Однак сучасна когнітивна лінгвістика розглядає фразеологізми не лише як лексико-граматичні конструкції, а як «носії культурного знання» (10, с. 68).

Так, дослідниця Анна Вежбицька підкреслює, що в будь-якій мові фразеологізми є «дзеркалами культури», через які суспільство формує свої моральні орієнтири (10, с. 72). Порівняльні дослідження показують, що фразеологія кожного народу відображає його історичний досвід і ціннісні пріоритети. Наприклад, у китайській культурі вислів 家和万事兴 (jiā hé wàn shì xīng — «де злагода в домі, там процвітання») підкреслює колективістський ідеал гармонії, тоді як в українській традиції «своя хата — рай» апелює до індивідуалістичного уявлення про сімейний простір.

Отже, фразеологізми не є простими мовними одиницями. Вони — концентрати культурного досвіду, у яких зафіксовано моральні, емоційні та естетичні цінності нації. Через них мова відтворює духовний світ народу й передає його ідентичність наступним поколінням (3, с. 21).

Фразеологія китайської мови — це не лише мовна система, а й один із головних інструментів культурної спадкоємності. У сталих висловах збережено історичний досвід, моральні настанови та філософські ідеї, що формували китайську цивілізацію протягом тисячоліть. Вони виконують функцію «мовних архівів» колективної пам'яті (5, с. 24).

1.2.1. Фразеологізми як носії історичної пам'яті

Багато китайських ідіом походять із конкретних історичних подій, літературних джерел або легенд. Так, вислів 卧薪尝胆 (wò xīn cháng dǎn — «спати на дровах і куштувати жовч») нагадує про володаря Гоу Цзяня, який терпів приниження, щоб помститися ворогам; тепер цей фразеологізм означає витримку і наполегливість. Інший — 破釜沉舟 (pò fǔ chén zhōu — «розбити казани й потопити човни») — пов'язаний із подвигом полководця Сян Юя, символізуючи рішучість і відданість меті.

Уживання таких висловів забезпечує безперервність між минулим і сучасністю: кожного разу, коли мовець вимовляє їх, він відтворює частину національної історії (9, с. 68).

1.2.2. Освітня та медіа-трансляція фразеологічної спадщини

Фразеологізми посідають важливе місце в системі освіти Китаю. У шкільних програмах виділяються спеціальні теми 成语学习 (chéngyǔ xuéxí — «вивчення ідіом»), а підручники містять історії походження висловів і приклади їх уживання. Національний мовний іспит HSK також перевіряє знання найуживаніших ідіом.

Популяризацію фразеології підтримують і медіа — культурні телевізійні програми, такі як “中国成语大会” (Zhōngguó Chéngyǔ Dàhuì, «Фразеологічна олімпіада Китаю») на CCTV, формують інтерес молоді до класичної мови. Через масову культуру фразеологізми знову стають частиною щоденного дискурсу (2, с. 37).

1.2.3. Фразеологізми як елемент національної ідентичності

Для китайців сталий вислів — це не просто мовний знак, а символ належності до спільної культурної традиції. Коли людина говорить 家和万事兴 або 百善孝为先, вона не лише описує реальність, а й підтверджує свою участь у ціннісному світі китайської цивілізації (8, с. 22).

У сучасному глобалізованому середовищі саме фразеологізми залишаються маркером культурної автентичності. Вони підтримують моральну єдність нації,

зберігаючи спільний “культурний код”, який об’єднує різні покоління й регіони (6, с. 15).

1.2.4. Фразеологізми у міжкультурній комунікації

У перекладознавчому аспекті китайські ідіоми становлять виклик через складність культурних алюзій. Буквальний переклад часто не передає глибинного сенсу. Наприклад, 举案齐眉 (jǔ àn qí méi — «піднести страву на рівень брів») буквально описує жест жінки, яка подає чоловікові їжу, але в культурному плані означає «велику повагу між подружжям». У перекладі застосовують принцип культурної еквівалентності — передають зміст за допомогою близьких за значенням образів у цільовій культурі.

Такі випадки демонструють, що фразеологізми є не лише елементами лексики, а й ключами до розуміння культурних моделей мислення, які визначають етичні норми китайського суспільства.

1.2.5. Сучасна еволюція фразеологічної пам’яті

У ХХІ столітті традиційна фразеологія не втрачає актуальності — навпаки, адаптується до нових умов. У соціальних мережах китайці активно поєднують класичні вислови з неологізмами, створюючи “меметичні” форми: 佛系青年 (fó xì qīngnián — «буддійська молодь») — приклад сучасної фразеологічної гібридизації, де поєднано давню буддійську концепцію з сучасною байдужістю до матеріального успіху.

Отже, фразеологічна система Китаю є живою формою культурної пам’яті, що постійно оновлюється, не втрачаючи зв’язку з минулим. Як зазначає Ту Weiming (9, с. 75), «китайська культура не потребує відродження, бо вона живе у мові». Саме через фразеологію ця мова продовжує передавати духовну спадщину народу від покоління до покоління.

1.3. Відображення традиційних сімейних цінностей у китайській культурі

Сімейні цінності є фундаментом китайського суспільства і відіграють центральну роль у його філософії, моралі та культурі. Родина в Китаї

традиційно розглядається не лише як соціальна одиниця, а як мікрокосм держави й модель гармонійного світу. Давній вислів 国以家为基 (*guó yǐ jiā wéi jī*) — «держава стоїть на родині» — точно передає цю ідею (9, с. 42).

Традиційна китайська культура, сформована під впливом конфуціанства, даосизму та буддизму, розглядає сім'ю як осередок морального вдосконалення. У ній поєднуються три головні принципи: шанобливість до старших (*孝 xiào*), гармонія у взаєминах (*和 hé*) та обов'язок перед родом (*义 yì*). Ці категорії утворюють ядро китайської етики й відображені у численних фразеологізмах, прислів'ях і приказках (11, с. 74).

1.3.1. Родина як осередок духовної гармонії

У китайській культурі родина сприймається як головне джерело морального порядку. Гармонія в родині є умовою стабільності суспільства, тому у фразеології часто зустрічаються вислови, які підкреслюють важливість взаємної підтримки та злагоди:

家和万事兴 (*jiā hé wàn shì xīng*) — «де злагода в домі, там процвітання»;

父慈子孝 (*fù cí zǐ xiào*) — «батько добрий, син шанобливий»;

兄友弟恭 (*xiōng yǒu dì gōng*) — «старший брат дружній, молодший поважний»;

母慈子孝 (*mǔ cí zǐ xiào*) — «лагідна мати, шанобливий син».

Ці фразеологізми не лише описують моральні норми, а й задають соціальні очікування. У традиційному Китаї сімейна гармонія розглядалась як передумова громадського миру, тому порушення родинних обов'язків вважалося аморальним актом (11, с. 45).

1.3.2. Конфуціанська концепція сімейних стосунків

Основою китайської етики є конфуціанське вчення про *п'ять відносин* (*五伦 wǔ lún*): між правителем і підданим, батьком і сином, чоловіком і дружиною, старшими і молодшими братами, друзями. Гармонія в кожній із цих сфер гарантує порядок у суспільстві (9, с. 55).

Конфуцій підкреслював взаємність обов'язків: старші мають проявляти доброту, молодші — пошану. У фразеологічних формулах це відображено через сталі вислови:

夫唱妇随 (*fū chàng fù suí*) — «чоловік співає — дружина слідує», тобто гармонійний шлюб;

相敬如宾 (*xiāng jìng rú bīn*) — «шанувати одне одного, як гостей» — взаємоповага подружжя;

鸾凤和鸣 (*luán fèng hé míng*) — «фенікси співають у злагоді» — символ ідеальної сімейної єдності.

Згідно з конфуціанською традицією, сім'я є першою школою моральності. Виховання дітей розглядається як продовження етичного самовдосконалення батьків. Так, у «Лунь юй» сказано: 修身齐家 (*xiū shēn qí jiā*) — «удосконалити себе, щоб упорядкувати родину» (9, с. 61).

1.3.3. Символіка родини у фразеології

Сімейна тематика у фразеологічних виразах відбивається через систему символів, що виражають спорідненість, спадкоємність і моральний зв'язок поколінь:

血浓于水 (*xiè nóng yú shuǐ*) — «кров густіша за воду» — непорушність родинних уз;

叶落归根 (*yè luò guī gēn*) — «листок падає до кореня» — повернення до рідного дому;

人丁兴旺 (*rén dīng xīng wàng*) — «родина численна й процвітає»;

慈母手中线，游子身上衣 — «нитка в руках лагідної матері — на одязі мандрівного сина» — уособлення материнської турботи (з поезії Мен Цзяо, VIII ст.).

Такі вислови створюють емоційно-образну систему, через яку китайці осмислюють поняття дому, батьківщини, предків і нащадків. На мою думку, ці метафори формують особливий «мовний культ родини», який зберігає спадкоємність культурної пам'яті.

1.3.4. Гендерні ролі в традиційній китайській родині

Китайська фразеологія чітко відображає традиційний поділ ролей між чоловіком і жінкою. У вислові 男主外, 女主内 (*nán zhǔ wài, nǚ zhǔ nèi*) — «чоловік керує зовнішнім, жінка — внутрішнім» — закріплюється ідея взаємодоповнення, а не підпорядкування.

Ідеальна жінка в традиційній культурі описується фразеологізмами:

贤妻良母 (*xián qī liáng mǔ*) — «чесна дружина, добра мати»;

温良恭俭让 (*wēn liáng gōng jiǎn ràng*) — «лагідність, доброта, скромність, поступливість».

Щодо моєї думки, ці формули служили моральними зразками жіночої поведінки і донині залишаються культурними орієнтирами, хоч сучасне суспільство переосмислює їх зміст.

1.3.5. Виховання дітей як моральний обов'язок

Виховання у китайській традиції розглядається як священний обов'язок батьків і моральна основа суспільства. У прислів'ях це втілено у формулах:

养不教, 父之过 (*yǎng bù jiào, fù zhī guò*) — «виростив, але не навчив — вина батька»;

严父出孝子 (*yán fù chū xiào zǐ*) — «строгий батько виховує шанобливого сина»;

身教重于言教 (*shēn jiào zhòng yú yán jiào*) — «власний приклад важливіший за слова».

Такі фразеологізми закріплюють принцип педагогічної відповідальності, який має колективний характер: моральна досконалість дітей — віддзеркалення чеснот батьків (12, с. 19).

1.3.6. Родинні цінності у сучасному Китаї

Попри зміни, спричинені урбанізацією та глобалізацією, основні сімейні цінності — 孝 (шанобливість), 和 (злагода), 义 (обов'язок) — залишаються стрижнем китайського світогляду. Згідно з опитуваннями Китайської академії

соціальних наук, понад 80 % молодих китайців вважають турботу про батьків моральним обов'язком (13).

У державних кампаніях та освітніх програмах постійно використовується фразеологічна символіка родини. Телевізійні програми на CCTV поширюють ідеали гармонії під гаслами 弘扬中华传统美德 (*hóng yáng zhōng huá chuán tǒng měi dé*) — «прославляти традиційні чесноти китайського народу».

Таким чином, фразеологічні вирази, що відображають родинну тематику, виконують роль морального каркасу китайського суспільства. Вони поєднують минуле й сучасність, залишаючись живим засобом передачі духовних ідеалів і культурної ідентичності народу.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було здійснено теоретичне обґрунтування поняття фразеології як мовної, культурної та світоглядної системи, а також визначено її місце в збереженні традиційних сімейних цінностей китайського суспільства. Дослідження показало, що фразеологія є не лише сукупністю стійких словосполучень, а й потужним носієм колективного досвіду, моральних і духовних орієнтирів народу.

Фразеологічний рівень мови акумулює історичну пам'ять, філософію та етику, що формувалися протягом тисячоліть. Через сталі вислови китайці передають уявлення про гармонію, сімейний обов'язок, моральну досконалість, взаємоповагу та любов до рідних. Саме завдяки фразеологізмам мова стає каналом міжпоколінної комунікації, у якому зафіксовано найважливіші національні цінності.

У результаті аналізу виявлено, що китайська фразеологічна система має складну багаторівневу структуру, яка поєднує лінгвістичний, культурний і філософський компоненти. Основною формою фразеологічних одиниць є *chéngyǔ* — чотирискладові вирази, що походять із класичних джерел, літописів, міфів і притч. Їхня побудова відображає традиційну для китайського мислення гармонію симетрії та рівноваги, а зміст передає моральні та етичні принципи суспільства.

Семантичний аналіз показав, що у фразеології закріплено три ключові групи образів: природні символи (вода, квіти, місяць, тварини), морально-етичні категорії (*仁 rén* — людяність, *义 yì* — справедливість, *孝 xiào* — синівська шанобливість), а також соціальні ролі членів родини. Через ці образи мова фіксує світоглядні константи китайської культури — гармонію, взаємодоповнення, спільну відповідальність і колективізм.

Особливу роль у формуванні морального змісту фразеології відіграли три філософські системи — конфуціанство, даосизм і буддизм. Конфуціанство утвердило ідею гармонії у родині як передумову гармонії в державі (*修身齐家治国平天下*), даосизм — природність і внутрішню рівновагу (*天人合一*), буддизм — милосердя і справедливість (*因果报应*). Усе це зумовило моральний характер китайської фразеології, де мова стає відображенням етичного порядку світу.

Аналіз родинної тематики довів, що фразеологія не лише описує побутові стосунки, а й кодифікує морально-нормативну модель поведінки. Вирази *父慈子孝* («батько добрий — син шанобливий»), *家和万事兴* («злагода в домі — процвітання у всьому»), *夫唱妇随* («чоловік співає — жінка слідує»), *兄友弟恭* («старший брат дружній — молодший поважний») демонструють, що сім'я в китайській культурі розглядається як духовна категорія, в якій поєднано любов, обов'язок і взаємну турботу.

Значну увагу приділено також гендерному аспекту та вихованню дітей. Традиційна фразеологія закріплює уявлення про взаємодоповнюваність чоловічої та жіночої ролей (*男主外, 女主内* — «чоловік керує зовнішнім, жінка — внутрішнім»), а також підкреслює важливість морального прикладу батьків (*身教重于言教* — «власний приклад важливіший за слова»). Усе це засвідчує, що китайська фразеологія функціонує як педагогічна система, спрямована на формування моральної свідомості громадян.

У підрозділі 1.4 доведено, що фразеологізми є механізмом збереження культурної пам'яті. Вони виступають «мовними капсулами часу», у яких

закодовано історичні події, героїчні постаті, притчі та легенди. Освітня система Китаю підтримує тяглість цієї традиції через спеціальні навчальні програми, а медіа — через популяризацію класичних ідіом. Таким чином, фразеологія виконує і дидактичну, і ідентифікаційну функцію, забезпечуючи культурну єдність народу.

Фразеологізми залишаються актуальними і в сучасному глобалізованому світі, адаптуючись до нових умов, але не втрачаючи свого духовного змісту. Їхнє вживання в офіційній, побутовій та масовій комунікації зміцнює культурну тяглість і формує позитивний образ китайської цивілізації як культури, що спирається на родинну гармонію, повагу, взаємність і моральне вдосконалення.

Отже, можна зробити висновок, що китайська фразеологія — це не лише частина мовної системи, а цілісний світоглядний комплекс, який відображає моральну архітектоніку китайського суспільства. Вона є засобом збереження культурної пам'яті, інструментом передавання етичних норм і символом національної ідентичності. Її дослідження відкриває глибше розуміння взаємозв'язку мови, культури та духовності, а також демонструє, як через мовні образи підтримується живий зв'язок між минулим, сучасним і майбутнім китайського народу.

РОЗДІЛ 2

Фразеологізми як відображення традиційних сімейних цінностей у китайській мові

2.1. Структурно-семантична типологія фразеологізмів родинної тематики

Фразеологічна система китайської мови — це складний культурно-семантичний організм, у якому кожен сталий вираз відображає певну модель мислення, соціальної поведінки й морального досвіду. У межах цього фонду особливе місце посідають фразеологізми, пов'язані із сімейною тематикою, оскільки саме вони становлять стрижень китайської аксіологічної системи.

Як зазначає Zhang Xiangyang (21, с. 276), родинна фразеологія — це “дзеркало китайського суспільного ідеалу”, у якому поєднуються філософські уявлення про гармонію (和 hé), шанобливість (孝 xiào) та доброчесність (德 dé). Такі одиниці не лише фіксують лексичне значення, а й виконують нормативну функцію — кодують очікувану модель поведінки у межах родини та громади.

За словами Sharifian (31, с. 121), фразеологізми можна розглядати як “культурні сценарії”, через які мова відтворює колективні уявлення про соціальний порядок. У китайській традиції ці сценарії формуються на перетині конфуціанської етики та синтаксичної симетрії: моральний баланс відображається у граматичній рівновазі, а гармонія соціальних ролей — у паралельних структурах вислову.

Відповідно до підходу Halliday (32, с. 205), мова є «соціально-семантичною системою», у якій граматику виконує ідеологічну функцію. Це особливо виразно простежується у китайських чен'ю (成语) — коротких, але семантично насичених формул, що поєднують поетичність із моральним імперативом. Наприклад, вислів 家和万事兴 (jiā hé wàn shì xīng — «де злагода в домі, там успіх у всьому») одночасно описує побутовий факт і передає етичну установку — гармонія родини є запорукою добробуту держави.

Сучасна типологія китайської фразеології, запропонована Хі (15, с. 2), ґрунтується на функціонально-когнітивному підході: сталі вирази поділяються за комунікативною метою на номінативні (що позначають явища реальності), оцінні (що передають емоційне ставлення), етичні (що регламентують поведінку) та символічні (що узагальнюють морально-філософські категорії). Більшість родинних фразеологізмів належать до останніх двох типів — вони не лише інформують, а й виховують.

Liu & Zhang (16, с. 11) підкреслюють, що фразеологія родинної тематики виконує педагогічну місію: у традиційному Китаї знання таких висловів вважалося показником морального розвитку людини. У шкільних канонах (家訓 jiāxùn — «родинні настанови») діти з раннього віку вивчали прислів'я, які формували у них уявлення про обов'язок, повагу та доброчесність.

Отже, структурно-семантична типологія родинної фразеології спирається на три головні ознаки:

- Морфологічну компактність і ритмічність (найчастіше — чотирискладові структури, що зберігають симетрію).
- Етичну мотивацію (зміст фразеологізму безпосередньо пов'язаний із конфуціанськими чеснотами — 孝, 和, 义, 德).
- Когнітивну метафоричність (переважання образів родини, крові, дерева, музики, світла як символів морального порядку).

Як пише Weng (14, с. 237), фразеологічна система родини є «лінгвістичною проєкцією китайської моделі світу»: у ній переплітаються етика, соціологія й поетика. Таким чином, вивчення структурно-семантичних характеристик родинних фразеологізмів дозволяє простежити, як через мову формуються й передаються ключові цінності китайського суспільства.

2.1.1. Етимологічні витоки родинних фразеологізмів

Фразеологізми родинної тематики є одним із найдавніших пластів китайської мовної системи. Їхні витоки сягають періоду раннього конфуціанства, коли сім'я сприймалася як мікрокосм держави, а моральні

норми родинного життя — як основа соціальної гармонії. Саме у прислів'ях і чен'ю (成语 chéngyǔ) відбилася ціннісна ієрархія китайського суспільства, в якій поняття «родини» (家 jiā) постає як центр етичного універсуму (14, с. 238).

Більшість родинних фразеологізмів походить із класичних джерел — «Лунь юй» (《论语》), «Мен-цзи» (《孟子》), «Сяо цзін» (《孝经》), а також із народної мудрості, що увійшла до пізніших збірників прислів'їв і легенд. У давніх текстах відображено моральну формулу 修身齐家治国平天下 (xiū shēn qí jiā zhì guó píng tiān xià) — «удосконалюй себе, впорядкуй родину, керуй державою, встанови лад у світі», яка заклала підвалини для подальшої фразеотворчості. Конфуціанська парадигма визначила семантичну структуру китайської фразеології, у якій родина завжди передує державі, а моральна досконалість починається вдома (28, с. 214).

Згідно з Guo (19, с. 84), фразеологічна традиція родинної тематики була закріплена вже у династії Хань, коли чен'ю ставали частиною освітніх канонів. Вони не лише позначали конкретні побутові явища, а й виконували педагогічну функцію — прищеплювали ідеали шанобливості (孝 xiào), обов'язку (义 yì) та доброчесності (德 dé). У китайських школах і досі вивчають ідіоми, пов'язані з родиною, як частину морального виховання (16, с. 10).

2.1.2. Структурні моделі родинних фразеологізмів

У мовному плані родинна фразеологія охоплює три основні типи: чотирискладові чен'ю (成语), народні прислів'я янюй (谚语) та двочастинні фрази сехоуяу (歇后语). Найпоширенішою формою залишається чен'ю — стабільні структури типу «A–B–C–D», що зберігають ритмічну симетрію (18, с. 45). Такі вислови, як 父慈子孝 (fù cí zǐ xiào — «батько добрий, син шанобливий»), 兄友弟恭 (xiōng yǒu dì gōng — «старший брат дружній, молодший поважний») чи 家和万事兴 (jiā hé wàn shì xīng — «де злагода в домі, там успіх у всьому») демонструють не лише художню компактність, а й

структурну рівновагу, що віддзеркалює загальний принцип китайської естетики — гармонію.

Прислів'я янью (谚语) мають більш народний характер, їхня синтаксична будова може бути розгорнутішою. Наприклад: 养儿防老 (yǎng ér fáng lǎo — «виховуй дітей, щоб вони підтримали тебе в старості») або 慈母手中线, 游子身上衣 (cí mǔ shǒu zhōng xiàn, yóu zǐ shēn shàng yī — «нитка в руках лагідної матері — на одязі мандрівного сина»). Вони є поетичними метафорами взаємної турботи, у яких побутові образи набувають морального значення (20, с. 72).

Особливу роль у формуванні фразеологічного світогляду відіграють сехоуюй (歇后语) — двочастинні прислів'я, де перша частина створює ситуацію, а друга — її моральне пояснення. Наприклад: 八仙过海, 各显神通 (bā xiān guò hǎi, gè xiǎn shén tōng — «вісім безсмертних переходять море, кожен показує свою силу»), що означає «кожен по-своєму виявляє здібності». Подібні вислови активно застосовуються для зображення родинних ролей — кожен член сім'ї має свої чесноти (21, с. 281).

Дивлячись на те, що каже Halliday (32, с. 122), граматична організація таких висловів демонструє типову для китайської мови системність функціональних відношень: симетрія, паралелізм і номінативна рівновага служать не лише для ритмічності, а й для кодування культурних смислів. У родинних чен'ю часто зберігається баланс «старші–молодші», «чоловік–жінка», «батьки–діти», що є мовним відображенням соціальної ієрархії (33, с. 64).

2.1.3. Механізми метафоризації

Семантична природа родинних фразеологізмів тісно пов'язана з метафоричним мисленням. Як показує дослідження Хі (15, с. 4), більшість китайських ідіом базуються на концептуальних метафорах типу «СІМ'Я — ДЕРЖАВА», «БАТЬКИ — ОСНОВА», «ДІТИ — ПРОДОВЖЕННЯ», що відображають взаємозв'язок мікро- і макрокосму. Те, що відбувається в родині, символізує порядок у суспільстві (家国同构 jiā guó tóng gòu).

Когнітивна теорія метафори, розроблена Kövecses (34, с. 52), допомагає пояснити механізм створення таких образів. Метафоричне перенесення у китайській культурі має не лише пізнавальний, а й етичний вимір: образи сім'ї проєктуються на всю соціальну систему. Наприклад, вираз 修身齐家治国平天下 (xiū shēn qí jiā zhì guó píng tiān xià) формує ієрархічну метафору: особистість → сім'я → держава → світ, у якій родина є проміжною, але ключовою ланкою (35, с. 89).

У фразеології широко використовується й метонімія — перенесення за суміжністю. Так, фразеологізм 含辛茹苦 (hán xīn rú kǔ — «жити в горі й терпінні») у контексті виховання дітей означає батьківську самопожертву, тоді як 養不教, 父之过 (yǎng bù jiào, fù zhī guò — «виростив, але не навчив — вина батька») метонімічно ототожнює процес виховання з моральним боргом. У китайській культурі такі метонімії формують «культурні концептуалізації» — уявлення про сім'ю як морально-мовну модель світу (31, с. 119).

2.1.4. Граматико-функціональні особливості

Фразеологізми виконують не лише номінативну, а й текстоорганізуючу функцію (32, с. 210). У китайській мові вони часто виступають як «рамкові конструкції» у дискурсі, сигналізуючи початок або завершення морального висновку. Наприклад, після вислову 家和万事兴 (jiā hé wàn shì xīng — «де злагода в домі, там успіх у всьому») зазвичай іде узагальнення чи висновок — подібно до західної риторичної сентенції. Так фразеологія формує синтаксичну зв'язність і одночасно виконує прагматичну функцію морального коментаря (30, с. 152).

Li і Thompson (33, с. 247) наголошують, що для китайської мови характерне «функціональне узгодження між граматикою й етикою»: порядковість висловів часто відтворює порядок соціальних ролей. У фразеологізмі 父慈子孝 (fù cí zǐ xiào) компонент «батько» завжди стоїть першим, підкреслюючи пріоритет старших, тоді як у 兄友弟恭 (xiōng yǒu dì gōng) порядок «старший брат — молодший брат» зберігає ієрархічну норму.

Така позиційна граматики є формою соціальної символіки, що підтримує вертикаль цінностей у китайському дискурсі (24, с. 96).

Таким чином, структурно-семантичний аналіз показує, що китайські родинні фразеологізми являють собою системну єдність форми, змісту й функції. Їхня компактна граматики, образна метафорика й культурно-етичне навантаження створюють унікальну модель мовної гармонії, у якій синтаксис відображає моральний порядок світу.

2.2. Ціннісно-моральні доміанти родинної фразеології

Фразеологія родинної тематики становить “етичне ядро” китайської мовної системи (16, с. 9). У ній відбито основні моральні доміанти: шанування батьків (孝 xiào), гармонія у взаєминах (和 hé), моральність і виховання (德 dé, 教 jiào), а також гендерна й соціальна рівновага. Ці категорії формують аксіологічну вісь китайської культури, яка визначає не лише поведінку, а й мовне мислення.

2.2.1. Культ шанування батьків (孝 xiào)

Категорія 孝 xiào — «синівська шанобливість» — є наріжним каменем конфуціанської етики. «Шанування батьків — це не просто чеснота, а спосіб існування у світі» (23, с. 4). У фразеологічній системі ця ідея відтворюється через десятки висловів:

百善孝为先 (bǎi shàn xiào wéi xiān) — «серед усіх чеснот найперша — синівська шанобливість»;

慎终追远 (shèn zhōng zhuī yuǎn) — «шануй померлих і пам’ятай предків»;

养儿防老 (yǎng ér fáng lǎo) — «виховуй дітей, щоб підтримали тебе в старості»;

父母在, 不远游 (fù mǔ zài, bù yuǎn yóu) — «доки живі батьки, не мандруй далеко».

Такі фразеологізми не лише описують поведінку, а й задають моральну норму. Xiào є «моральною матрицею» (25, с. 18), яка формує всі інші етичні категорії — від особистої відповідальності до державного служіння. З погляду

культурної лінгвістики (31, с. 133), концепт хіào можна вважати культурним скриптом, що визначає комунікативну поведінку китайців — від уживання ввічливих формул до стилістики офіційних виступів.

У прислів'ях часто підкреслюється, що шанобливість до батьків — це не лише обов'язок, а джерело гармонії. Наприклад, вислів 父慈子孝 (fù cí zǐ xiào — «батько добрий, син шанобливий») втілює двосторонній характер моралі: повага дітей неможлива без доброти батька. Ця взаємність формує моральну циркуляцію — цикл доброчесності, який забезпечує стабільність родини й суспільства (26, с. 14).

2.2.2. Гармонія та взаємоповага (和 hé, 敬 jìng)

Гармонія (和 hé) — ще один ключовий принцип китайської етики, який безпосередньо відображено у фразеології. У китайській культурі гармонія означає «узгодження без злиття» — баланс різних сил, що зберігають власну сутність, але діють спільно (21, с. 278). У родинному контексті це виявляється у висловах:

家和万事兴 (jiā hé wàn shì xīng) — «де злагода в домі, там успіх у всьому»;

夫唱妇随 (fū chàng fù suí) — «чоловік співає — дружина слідує»;

琴瑟和鸣 (qín sè hé míng) — «струни цитри й се звучать у гармонії»;

相敬如宾 (xiāng jìng rú bīn) — «шанувати одне одного, як гостей».

Ці формули мають не лише поетичне, а соціальне значення: вони відображають ідеал співіснування, у якому конфлікт розв'язується через взаємну повагу, а не протистояння (17, с. 296). Ідея гармонії в сім'ї трансформується в принцип суспільного управління — 家齐国治 (jiā qí guó zhì — «коли родина впорядкована, держава процвітає»).

З погляду когнітивної семантики (15, с. 6), у цих фразеологізмах діє метафора «Гармонія — Музика». Родина уподібнюється до ансамблю, де кожен виконує власну партію, але всі разом створюють єдиний лад. Звідси походять вирази 琴瑟调和 (qín sè tiáo hé — «струни узгоджені») та 鸾凤和鸣 (luán fèng hé míng — «фенікси співають у злагоді»), які стали символами щасливого шлюбу.

Lee (22, с. 240) додає гендерний аспект: жіноча гармонійність (顺 shùn) у традиційній культурі вважалася чеснотою, але водночас служила засобом стабільності. Сучасні дослідження (24, с. 98) показують, що ці образи переосмислюються: гармонія сьогодні трактується не як покірність, а як взаємна повага.

2.2.3. Виховання й моральна спадковість (教 jiào, 德 dé)

Поняття виховання (教 jiào) і доброчесності (德 dé) тісно взаємопов'язані у китайській культурі. Освіта у традиційному Китаї ніколи не обмежувалася інтелектуальним навчанням — її головною метою було «виховати доброчесну людину, здатну впорядкувати сім'ю і служити суспільству» (16, с. 14).

Фразеологізми з цими концептами чітко демонструють етичний характер виховання:

养不教，父之过 (yǎng bù jiào, fù zhī guò) — «виростив, але не навчив — вина батька»;

身教重于言教 (shēn jiào zhòng yú yán jiào) — «власний приклад важливіший за слова»;

严父出孝子 (yán fù chū xiào zǐ) — «строгий батько виховує шанобливого сина»;

母仪天下 (mǔ yí tiān xià) — «мати — приклад для світу».

Ці формули відбивають філософію моральної тяглості: виховання — це не процес передавання знань, а акт відтворення моральної традиції (36, с. 71).

Фразеологізми на тему виховання часто виступають «метатекстовими маркерами» — вони завершують або підсумовують моральні настанови у письмових текстах, створюючи ефект риторичного завершення (32, с. 214).

Саме через ідіоми типу 身教重于言教 (shēn jiào zhòng yú yán jiào) у мові кристалізується культурна модель поведінки: етична норма постає не абстрактною, а тілесно — через дію, жест, приклад.

Отже, система родинних фразеологізмів є своєрідною моралізаторською граматиною, у якій лексика і синтаксис підпорядковані виховній меті.

2.2.4. Гендерна символіка у фразеологічному дискурсі

Гендерні ролі у китайській родинній культурі сформували окремий пласт фразеології. Традиційна система цінностей спирається на принцип 男女有别 (nán nǚ yǒu bié — «чоловік і жінка різні у своїх обов'язках»), проте ця різниця інтерпретувалася як взаємодоповнення (22, с. 230).

Основні фразеологізми відображають саме ідеал взаємної підтримки:

夫唱妇随 (fū chàng fù suí) — «чоловік співає — дружина слідує»;

相敬如宾 (xiāng jìng rú bīn) — «шанувати одне одного, як гостей»;

鸾凤和鸣 (luán fèng hé míng) — «фенікси співають у злагоді»;

贤妻良母 (xián qī liáng mǔ) — «добра дружина, гідна мати».

Ці вирази поєднують моральний і естетичний аспекти: подружня гармонія розглядається як прояв космічної рівноваги інь — ян (21, с. 283).

У сучасному суспільстві семантика подібних висловів зазнає переосмислення: 夫唱妇随 більше не означає покірності, а натомість — узгоджене партнерство (26, с. 22).

Nikolaeva (27, с. 41) у дослідженні китайських прислів'їв англійською мовою показує, що у перекладному дискурсі ці вислови набувають додаткових смислів — стають «маркерами культурного балансу між традицією і модерністю».

2.3. Символічні образи родини у китайських прислів'ях і чен'ю

2.3.1. Символ крові, роду й коріння

У китайському мисленні родина часто метафорично уявляється як дерево, а спорідненість — як коріння.

Метафора «коріння — життя» формує основу колективної ідентичності (14, с. 240). Це відображено у виразах:

血浓于水 (xuè nóng yú shuǐ) — «кров густіша за воду»;

叶落归根 (yè luò guī gēn) — «опале листя повертається до кореня»;

不忘本 (bù wàng běn) — «не забувай свого коріння»;

光宗耀祖 (guāng zōng yào zǔ) — «прославити предків».

Ці образи мають не лише біологічне, а й духовне значення: «корінь» — це пам'ять про минуле, а «гілка» — моральна спадкоємність.

Так фразеологізми перетворюються на лінгвістичні «капсули» колективної історії. (38)

2.3.2. Природна й космічна метафорика

Метафора «Природа — Мораль» характерна для всіх традиційних культур, але в китайській системі вона набуває гармонійного змісту (34, с. 143).

Фразеологізми типу:

松柏长青 (sōng bǎi cháng qīng) — «сосна і кипарис — вічнозелені»;

水滴石穿 (shuǐ dī shí chuān) — «вода пробиває камінь»;

花好月圆 (huā hǎo yuè yuán) — «квіти гарні, місяць повний» — символ щасливого подружжя, відображають ідею гармонії людини з природою.

У таких висловах діє культурна концептуалізація «родина — Всесвіт»: природні цикли слугують моделлю людських взаємин (31, с. 136).

2.3.3. Символ подружжя та злагоди

Подружні стосунки у фразеології часто описуються через музичні або пташині метафори:

琴瑟和鸣 (qín sè hé míng) — «струни цитри й се звучать у гармонії»;

鸾凤和鸣 (luán fèng hé míng) — «фенікси співають у злагоді»;

白头偕老 (bái tóu xié lǎo) — «разом до сивини»;

举案齐眉 (jǔ àn qí méi) — «піднести страву на рівень брів».

Zhang (18, с. 51) вважає, що саме ці ідіоми формують образ «ідеальної подружньої пари» — єдності в різноманітті.

Ren (24, с. 101) додає, що вони відіграють соціальну роль — виступають символами морального успіху й стабільності.

2.3.4. Моральні опозиції та антиномії

Китайська фразеологія містить не лише позитивні, а й застережні формули, які засуджують порушення сімейної гармонії:

兄弟反目 (xiōng dì fǎn mù) — «брати ворогують»;

六亲不认 (liù qīn bù rèn) — «зректися шести родичів»;

家败人亡 (jiā bài rén wáng) — «родина занепала — люди загинули».

Така антиномічна парадигма створює «моральне поле» фразеології — мовну систему координат, де добро і зло, злагода і хаос співіснують як етичні полюси (35, с. 112).

2.4. Сучасна еволюція та прагматичне функціонування родинної фразеології

2.4.1. Трансформація традиційних висловів у сучасному дискурсі

Попри глобалізацію, традиційна фразеологія не зникає — вона адаптується. Відродження конфуціанських цінностей у XXI ст. стимулює «повернення до мовної класики» — молодь знову використовує чен'ю у соцмережах, але з новими значеннями (37, с. 213).

Наприклад, вислів 家和万事兴 (jiā hé wàn shì xīng) у рекламі побутової техніки набуває комерційного підтексту: гармонійна сім'я = добробут.

Подібне «світське переосмислення» не руйнує цінностей, а робить їх доступними сучасному слухачеві (38, с. 188).

У медіадискурсі виникають і неофразеологізми, побудовані за моделями класичних: наприклад, 网络孝子 (wǎng luò xiào zǐ — «інтернет-синівська шанобливість») означає турботу про батьків через онлайн-комунікацію. Це демонструє, що концепт 孝 залишається активним, навіть у цифрову добу (26, с. 28).

2.4.2. Використання у медіа, освіті й інтернет-комунікації

Навчання китайської мови як іноземної сьогодні обов'язково включає розділ chengyu, адже саме через ідіоми студенти розуміють культурну логіку мови (19, с. 102).

У телепередачах, наприклад, “中国成语大会” (Zhōngguó chéngyǔ dàhuì), популяризуються фразеологізми родинної тематики як еталони моральності.

Подібна медіа-трансляція відновлює “етичну енергію” чен'ю — вони знову стають соціальними орієнтирами (14, с. 241).

Повторне вживання фразеологізмів у цифровому середовищі — це форма колективного відтворення культурних сценаріїв, а не лише мовна традиція (31, с. 145).

2.4.3. Порівняльна перспектива: українська та китайська модель родини

Порівняння родинної фразеології Китаю та України виявляє як спільні, так і відмінні риси. В обох культурах родина — моральна основа суспільства, але китайська модель більш ієрархічна, тоді як українська — емоційно-інтимна. Китайські вислови 家和万事兴 і 父慈子孝 апелюють до колективного обов'язку, а українські «У злагоді й хата багата» чи «Який батько, такий син» — до особистої відповідальності.

Така різниця має комунікативні наслідки: у китайській мові домінує стратегія гармонізації, тоді як в українській — індивідуалізації (30, с. 171).

Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено комплексне дослідження китайських фразеологізмів родинної тематики як особливого відображення традиційних сімейних цінностей. Проведений аналіз показав, що ці сталі мовні одиниці становлять не лише лексичний пласт, а й етичну систему, у якій віддзеркалюються головні принципи китайського світогляду: шанобливість (孝 xiào), гармонія (和 hé), добродієність (德 dé) та обов'язок (义 yì).

Фразеологізми родинної тематики мають впорядковану структурно-семантичну організацію, у якій поєднано граматичну симетрію та культурну символіку. Чотирискладові вирази типу 父慈子孝 (fù cí zǐ xiào — «батько добрий, син шанобливий») або 家和万事兴 (jiā hé wàn shì xīng — «де злагода в домі, там успіх у всьому») демонструють принцип рівноваги між формою й змістом: синтаксична гармонія відтворює моральну гармонію родини. Як наголошує Halliday (32, с. 210), у китайській мові граматику часто виконує ідеологічну функцію, перетворюючись на засіб вираження соціального порядку.

Виявлено, що більшість родинних фразеологізмів базуються на метафоричному мисленні, коли образи природи, крові, дерева чи музики символізують моральні зв'язки між людьми. Метафора «Сім'я — Держава» (家国同构 jiā guó tóng gòu) формує етичну модель китайського суспільства, де родина є основою соціальної стабільності (15, с. 4). У висловах типу 百善孝为先 (bǎi shàn xiào wéi xiān — «серед усіх чеснот найперша — синівська шанобливість») чи 养不教, 父之过 (yǎng bù jiào, fù zhī guò — «виростив, але не навчив — вина батька») поєднуються педагогічна й моральна функції — фразеологізм водночас навчає і виховує

Важливе місце займає і гендерна символіка, що відображає ідею взаємодоповнюваності чоловічого й жіночого начал: вислови 夫唱妇随 (fū chàng fù suí — «чоловік співає — дружина слідує») або 相敬如宾 (xiāng jìng rú bīn — «шанувати одне одного, як гостей») виражають ідеал подружньої гармонії, заснований на взаємній повазі

Символічний рівень китайської фразеології розкриває систему культурних образів, через які мова передає уявлення про безперервність роду: 血浓于水 (xuè nóng yú shuǐ — «кров густіша за воду»), 叶落归根 (yè luò guī gēn — «листок падає до кореня») чи 光宗耀祖 (guāng zōng yào zǔ — «прославити предків») уособлюють моральну єдність поколінь і духовну тяглість традиції (14, с. 241).

Дослідження показало, що фразеологізми не є застиглими формулами — вони активно функціонують у сучасному дискурсі, зокрема в освіті, медіа та інтернет-комунікації. Новітні контексти не руйнують їхню семантику, а лише розширюють її, доводячи життєздатність традиційних моральних категорій у глобалізованому світі (37, с. 214).

Таким чином, китайська родинна фразеологія постає як морально-філософська модель мови, у якій поєднуються культурна пам'ять, виховна функція та поетична символіка. Вона формує моральний код китайського суспільства, забезпечує спадкоємність поколінь і виступає живим інструментом

збереження національної ідентичності. Через фразеологію китайська культура передає свої традиційні цінності — шанобливість, гармонію, відповідальність і єдність — від давнини до сучасності.

РОЗДІЛ 3

Порівняльний аспект і практичне застосування

3.1. Порівняння відображення сімейних цінностей у китайських та українських фразеологізмах

Порівняльне дослідження фразеологізмів родинної тематики у китайській та українській мовах відкриває можливість глибше осмислити, як різні культурні традиції структурують поняття сім'ї, моралі та суспільного порядку. Попри належність до різних цивілізаційних моделей, обидві мовні системи демонструють значну кількість паралелей у трактуванні базових сімейних цінностей, таких як любов, шанобливість, гармонія, працьовитість і спадкоємність поколінь (39, с. 5). У той же час китайська культура демонструє більш чітку ієрархічність і філософську впорядкованість родинних стосунків, тоді як українська — емоційно-експресивний і персоналістичний характер сімейних взаємин.

3.1.1. Концепт гармонії та злагоди: зіставлення культурних моделей

Центральним поняттям китайського сімейного світогляду є гармонія (和 hé). Відповідні фразеологізми, такі як 家和万事兴 (jiā hé wàn shì xīng — «де злагодя в домі, там процвітання»), демонструють органічний зв'язок між родинною єдністю та соціальною стабільністю. У китайській культурі гармонія — це не лише емоційний стан, а ціннісно-нормативна категорія, що має космічний вимір (40, с. 14).

В українській мові теж існують прислів'я, які підкреслюють значення згоди: «У злагоді й хата багата», «Де любов та злагодя — там щастя і вигода». Однак їхня семантика більше спрямована на опис емоційного клімату в родині, ніж на відображення соціальної моделі. Якщо китайська фразеологічна формула постає як соціальний закон, то українська — як емоційно-побутовий висновок.

Для китайської культури гармонія в сім'ї є передумовою впорядкованості держави (修身齐家治国平天下). Для української — радше джерелом

внутрішнього комфорту та добробуту окремого дому. Отже, у порівняльній перспективі українська «злагода» набуває психологічного забарвлення, тоді як китайська «гармонія» — нормативно-філософського (41, с. 118).

3.1.2. Моральна спадковість і шанобливість: порівняння китайського 孝 та українських родинних чеснот

Категорія 孝 (xiào — синівська шанобливість) становить моральний стрижень китайської культури. Фразеологізми 百善孝为先 (bǎi shàn xiào wéi xiān — «серед усіх чеснот найперша — шанобливість») або 慎终追远 (shèn zhōng zhuī yuǎn — «шанувати предків і пам'ятати про далеких родичів») відображають ритуалізовану форму відданості та безумовної поваги до старших.

В українській традиції відповідні цінності також існують, але мають переважно морально-емоційну, а не ритуальну природу. Прикладами можуть слугувати прислів'я «Шануй батька й матір — буде тобі щастя», «Який батько, такий син». Українська традиція наголошує на моральній подібності й гідному прикладі, тоді як китайська — на обов'язку, ієрархії та відповідальності (42, с. 3).

Китайська модель шанобливості має чітку структурованість: батько — моральний взірець, син — носій вдячності. В українській моделі бачимо більшу рівність: взаємна любов і догляд часто переважають над суворою ієрархією.

Таким чином, концепт xiào у китайській культурі є нормативною етичною категорією, а в українській — морально-побутовою.

3.1.3. Порівняння концептів «коріння» та «домівки»: різні символи однієї ідеї

У китайській фразеології широко використовуються метафори коріння та дерева:

叶落归根 (yè luò guī gēn — «опале листя повертається до кореня»),

光宗耀祖 (guāng zōng yào zǔ — «прославити предків»).

За спостереженнями Ploux та ін. (40, с. 12), такі метафори створюють модель, де сім'я — це не лише соціальна група, а «лінія спадкоємності», що продовжується в кожному поколінні.

В українській традиції домінує інша метафора — «гніздо», «домівка»:
«У рідному краю і камінь зігріє»,
«Без сім'ї і світа нема».

Обидві культури підкреслюють цінність дому, але китайська — через ідею повернення до витоків, українська — через ідею тепла та захищеності. У китайському фразеологізмі домінує рух до кореня, в українському — до серця.

3.1.4. Дисципліна й виховання: моделі передачі морального досвіду

Китайські вислови 严父出孝子 (yán fù chū xiào zǐ — «строгий батько виховує шанобливого сина») або 养不教，父之过 (yǎng bù jiào, fù zhī guò — «виростив, але не навчив — вина батька») демонструють дисциплінарний характер виховання. Вони відображають конфуціанську ідею, згідно з якою батько несе моральну відповідальність за формування характеру дитини.

В українській культурі подібні ідеї виражаються у прислів'ях:
«Кого любить, того й карає»,
«Без науки нема потуги».

Однак українські вислови часто підкреслюють не стільки обов'язок, скільки взаємність почуттів між батьками й дітьми. У китайській традиції виховання — це нормативний обов'язок, а в українській — прояв любові та відповідальності (45, с. 22).

3.1.5. Моделі подружньої гармонії: музичні та пташині метафори Китаю та їхні українські відповідники

Китайська фразеологія описує шлюб через образи узгодженого звучання або гармонійного польоту:

琴瑟和鸣 (qín sè hé míng — «струни цитри й се звучать у гармонії»),

鸾凤和鸣 (luán fèng hé míng — «фенікси співають у злагоді»).

Українська культура використовує інші образи:

«Як дві половинки одного яблука»,

«Вдвох і камінь легший».

Українські фразеологізми акцентують емоційний комфорт, китайські — симетрію й доповнюваність. Відповідно до Coffey (43), у китайському дискурсі шлюб розглядається як система узгоджених ролей, тоді як в українському — як партнерство, побудоване на взаємній підтримці.

3.1.6. Прагматичні функції родинної фразеології: порівняльний корпусний аналіз

Китайські й українські фразеологізми з'являються в текстах із різною частотністю та різними прагматичними функціями:

Китайська модель — нормативна, дидактична, часто використовується у публічному дискурсі (освіта, політика, телебачення).

Українська модель — емоційна, використовується переважно у побутових і художніх текстах.

Таким чином, китайська фразеологія має більш офіційний статус, а українська — побутовий (45, с. 19).

3.2. Особливості перекладу китайських фразеологізмів українською мовою

Переклад китайських фразеологізмів українською мовою є однією з найбільш складних і водночас найважливіших ділянок міжкультурної комунікації. Саме через фразеологічні одиниці мова передає культурні моделі, етичні принципи, уявлення про гармонію, обов'язок, людські стосунки та національний світогляд. Тому перекладач у роботі з китайськими чен'ю (成语) стоїть перед подвійним завданням: з одного боку — зберегти зміст і логіку вислову, а з іншого — відтворити його ціннісне й культурне наповнення. Зміст цих формул нерозривно пов'язаний з китайською філософією конфуціанства, даосизму та буддизму, а також із давніми ритуалами, традиціями та символами, які часто не мають прямого аналога в українській культурі. Саме тому кожний

фразеологізм потребує не лише лінгвістичного аналізу, а й глибокого культурного тлумачення (46, с. 31).

Одна з ключових проблем полягає в тому, що китайські чен'ю — це стислі, насичені змістом формули, що стискають у чотирьох ієрогліфах цілу історію, моральну настанову або етико-філософську модель поведінки. Наприклад, вислів 举案齐眉 (jǔ àn qí méi) у своїй буквальній формі відтворює жест жінки, яка підносить страву чоловікові так високо, що вона сягає рівня брів. Ця дія має символічний характер, що вказує на глибоку повагу між подружжям. Якщо перекласти його дослівно, українському читачеві буде складно зрозуміти, чому піднесення страви до брів є жестом любові та пошани. Тому переклад «шанувати одне одного, як гостей» або «взаємна подружня повага» є значно ближчим до функціонального значення вислову, хоча й не передає точного образу. Саме так працює стратегія функціональної еквівалентності: передати не форму, а вплив фразеологізму на читача.

Іншим яскравим прикладом є чен'ю 鸾凤和鸣 (luán fèng hé míng — «фенікси співають у злагоді»). Його суть ґрунтується не на буквальному значенні, а на міфологічних образах фенікса (feng) і самки фенікса (luan) — двох священних птахів, які уособлюють ідеальну пару. Для китайського читача цей образ миттєво викликає асоціації з гармонією, стійкістю та благословенням небес. Для українського сприйняття подібний образ не є інтуїтивно зрозумілим, тому перекладач мусить обирати між двома шляхами: або передати зміст («ідеальний шлюб», «щаслива подружня пара»), або залишити образ із поясненням. Як зауважує Нан (48, с. 4), надмірне прагнення до «нормалізації» призводить до втрати культурної специфіки, тому баланс між поясненням і адаптацією є ключовим.

Проблеми перекладу часто виникають і через те, що китайська фразеологія надзвичайно образна й метафорична. Такі вирази, як 叶落归根 (yè luò guī gēn — «листок падає до кореня»), мають одразу кілька рівнів значення: емоційний (повернення додому), культурний (шанування предків),

філософський (природність життєвого циклу). Хоча дослівний переклад звучить добре українською, він не розкриває всіх нюансів. Тому часто потрібен додатковий коментар, особливо в академічних текстах або перекладах художньої літератури.

Досить складною є також передача ієрархічних відносин, які закладені в багатьох фразеологізмах. Наприклад, 父慈子孝 (fù cí zǐ xiào — «батько добрий, син шанобливий») втілює конфуціанське уявлення про двосторонній моральний обов'язок: доброта батька → шанобливість сина. В українській мові подібний зв'язок теж існує, проте українська ментальність більш емоційна, менш ієрархічна, тому це співвідношення може бути неправильно витлумачене як «загальна любов у родині», що спотворює конфуціанську модель. Саме тому переклад має максимально зберігати структурну двозначність: не «любов у сім'ї», а «батько добрий — син шанобливий».

Важливо також враховувати синтаксичні особливості китайських чен'ю. Як підкреслює Duan (49, с. 11), структура вислову в китайській мові часто має символічне значення: паралелізм, симетрія, ритмічність «А–В–С–D» передають ідею рівноваги. Коли перекладач руйнує цю симетрію в українській мові, вислів може втратити частину свого культурного впливу. Тому у перекладі іноді доцільно використовувати парні конструкції: «батько добрий — син шанобливий», «злагода в домі — успіх у всьому».

У сучасній практиці перекладу китайських текстів важливу роль відіграють електронні корпуси й алгоритми машинного аналізу. Як показує дослідження ChineseBERT (51, с. 7), штучний інтелект здатен виявляти приховані семантичні зв'язки між ієрогліфами, зіставляти їх за графічними й фонетичними ознаками, підказувати можливі перекладацькі рішення. Проте навіть найсучасніші моделі не здатні повністю замінити культурну інтуїцію перекладача, оскільки фразеологія — це не лише мовна структура, а й культурний код, що формується століттями.

Додатковою складністю є різниця у стилістичній щільності китайських і українських текстів. Китайський автор часто використовує фразеологізм для

стислого вираження складної ідеї, покладаючись на те, що читач сам заповнить культурні лакуни. Українські тексти, навпаки, схильні до пояснень, деталізації та емоційного розвитку. Як зазначає Zhang (46, с. 31), перекладач змушений знаходити баланс між лаконізмом оригіналу та очікуванням українського читача отримати більш розгорнуту думку. Це особливо помітно у випадку фразеологізмів, що містять філософські чи релігійні алюзії.

Отже, переклад китайських фразеологізмів українською мовою — це складний, багатоплановий процес, що вимагає поєднання лінгвістичної точності, культурної чутливості, інтерпретаційної гнучкості та дослідницької уважності.

Успішний переклад потребує:

- збереження культурних конотацій;
- передачі філософських та етичних змістів;
- врахування стилістичної норм;
- використання корпусних та технологічних інструментів;
- вміння відчувати символіку образів та метафор;
- здатності адаптувати вислів до української культурної парадигми без втрати його ідентичності.

Таким чином, переклад чен'ю є не лише технічним завданням, а справжнім мистецтвом міжкультурного посередництва, у якому перекладач виступає провідником між двома світоглядними системами, двома культурами і двома моделями мовної картини світу.

3.3. Методичні рекомендації щодо використання китайських фразеологізмів у процесі навчання мови та культури

Викладання китайської мови як іноземної неможливе без систематичного опрацювання фразеологічних одиниць, оскільки саме вони становлять найбільш концентровану форму культурної пам'яті та мовної традиції. Як підкреслюють сучасні дослідники (39; 42; 45), фразеологізми родинної тематики є ключовим компонентом у формуванні міжкультурної компетентності, адже саме через них студенти отримують доступ до моральних моделей, етичних принципів та давніх соціальних структур китайського суспільства. Тому методика їх

викладання має ґрунтуватися не лише на механічному заучуванні, а й на глибокій культурологічній інтерпретації, порівнянні з українським фразеологічним фондом, а також включенні сучасних цифрових інструментів і практичних вправ.

Одним із найважливіших методичних принципів є контекстуалізація, адже китайські чен'ю (成语) рідко можуть бути зрозумілими поза культурним контекстом, у якому вони виникли. Структурна стислість чен'ю, їхня образність, зв'язок з міфологією, конфуціанськими настановами та історичними сюжетами вимагають від викладача розгорнутих пояснень. Наприклад, вислів 举案齐眉 (jǔ àn qí méi) без знання давніх ритуальних традицій може здатися незрозумілим. Тому під час вивчення студенти мають не лише отримати переклад, а й дізнатися про культурний сценарій, який стоїть за цим жестом поваги.

Ефективним також є застосування порівняльного аналізу, який дозволяє співвідносити китайські фразеологізми зі змістово близькими українськими відповідниками. Такий підхід не тільки допомагає краще засвоїти значення, але й формує у студентів чутливість до культурних відмінностей, уникаючи небезпеки буквального перенесення українських концептів на китайські вислови. Наприклад, концепт 孝 (xiào) часто помилково ототожнюють із українським «шануй батька й матір», хоча в китайській культурі він має глибший, ритуально-етичний вимір.

Особливу роль у формуванні міжкультурної компетентності відіграють візуалізація та мультимедійні матеріали, оскільки багато чен'ю ґрунтуються на образах природи (листя, корінь, вода), міфологічних істотах (фенікс, дракон) або символічних метафорах. Такі образи легше засвоюються, коли студенти бачать їх графічно. Це особливо важливо для таких висловів, як 叶落归根 (yè luò guī gēn) чи 鸾凤和鸣 (luán fèng hé míng), які містять глибоку символічну складову.

Нижче подано розширену таблицю китайських фразеологізмів родинної тематики, яка може використовуватися як навчальний матеріал під час занять на різних етапах засвоєння мови. Таблиця містить ієрогліфічну форму, пін'їнь, український переклад та культурний коментар, який допомагає студентам усвідомити глибинний зміст висловів.

Китайськ ий фразеологізм	Pinyin	Український переклад	Культурна інтерпретація
家和万事 兴	jiā hé wàn shì xīng	Де злагода в домі — там процвітання	Гармонія в родині є основою добробуту та успіху всіх справ.
父慈子孝	fù cí zǐ xiào	Батько добрий — син шанобливий	Взаємна моральна відповідальність поколінь у конфуціанській моделі.
兄友弟恭	xiōng gōng yōu dì gōng	Старший брат дружній — молодший поважний	Родинна ієрархія як засіб підтримання гармонії.
叶落归根	yè luò guī gēn	Листок повертається до кореня	Повернення додому, вірність роду, цінність витоків.
光宗耀祖	guāng gōng zāo yào zǔ	Прославити предків	Досягнення особи підносять честь усього роду.
慈母手中 线	cí mǔ shǒu zhōng xiàn	Нитка в руках лагідної матері	Символ турботи й любви матері до дитини.
身教重于 言教	shēn jiào zhòng	Власний приклад важливіший	Виховання через особисту поведінку.

Китайськ ий фразеологізм	Pinyin	Український переклад	Культурна інтерпретація
	yú yán jiào	за слова	
养不教, 父之过	yǎng bù jiào, fù zhī guò	Виростив, але не навчив — вина батька	Роль батька у вихованні дитини є визначальною.
鸾凤和鸣	luán fèng hé míng	Фенікси співають у злагоді	Ідеальне подружжя; символ небесної гармонії.
举案齐眉	jǔ àn qí méi	Піднести страву на рівень брів	Глибока подружня повага, що виявляється в ритуалах.
男主外, 女主内	nán zhǔ wài, nǚ zhǔ nèi	Чоловік керує зовнішнім — жінка внутрішнім	Традиційний розподіл родинних ролей у китайській культурі.

Використання цієї таблиці має низку дидактичних переваг: вона структурує навчальний матеріал, дозволяє студентам порівнювати значення в різних мовах, розвиває навички аналізу символічних образів, а також сприяє запам'ятовуванню фразеологізмів через систематизацію. Таблицю можна застосовувати у тестових завданнях, рольових діалогах, перекладацьких вправах, лексико-граматичних тренінгах та підготовці студентських презентацій.

Ще одним важливим напрямом є робота з цифровими інструментами, зокрема корпусами мови та навчальними платформами, що дозволяють простежити реальне вживання фразеологізмів у сучасних текстах. Як зазначають Sun та ін. (51), використання штучного інтелекту сприяє формуванню навичок роботи з контекстом, що є ключовим для інтерпретації чен'ю.

Підсумовуючи, методична робота з китайськими фразеологізмами має базуватися на гнучкому поєднанні культурологічного аналізу, лінгвістичної інтерпретації, візуальних матеріалів, технологічних інструментів та порівняльних методів. Саме такий формат дозволяє студентам не лише засвоїти мовну форму, а й глибоко зрозуміти культурний зміст, що є основою успішної комунікації в міжкультурному середовищі.

Висновки до розділу 3

Проведений порівняльний, перекладацький і методичний аналіз китайських та українських фразеологізмів родинної тематики дав змогу виявити глибинні спільності та відмінності у мовному відображенні традиційних цінностей, а також визначити практичні шляхи їхнього використання у перекладознавстві та викладанні мови.

Дослідження засвідчило, що і в китайській, і в українській культурі фразеологія виступає важливим засобом фіксації морального досвіду народу. Родина для обох мовних систем є етичним центром і духовною основою суспільного життя. У китайській традиції вона розглядається як модель гармонії Всесвіту, де відносини між батьками й дітьми, чоловіком і дружиною, старшими й молодшими формують моральний порядок, від якого залежить добробут держави. В українській культурі родина постає передусім осередком духовного тепла, підтримки та любові, а її фразеологічні формули відображають емоційно-побутові аспекти взаємин. У семантичних просторах обох мов концепт «родина» функціонує як ядро ціннісної системи, об'єднуючи ідеї єдності, спадкоємності, взаємоповаги та любові.

Китайська фразеологія ґрунтується на конфуціанських засадах шанобливості (孝 xiào), гармонії (和 hé), обов'язку (义 yì) та доброчесності (德 dé), тоді як українська — на етичних ідеях любові, честі, гідності та спільної праці. Обидві системи використовують метафоричні образи, через які формуються культурні уявлення про сім'ю: у китайській — це “коріння”, “кров”, “дерево”, “фенікси у злагоді”, у українській — “гніздо”, “тепло”,

“домівка”. Така образність відбиває різні когнітивні моделі, але спільну моральну суть — сім’я як джерело гармонії і моральної рівноваги (41, 2022).

Перекладацький аналіз показав, що складність роботи з китайськими чен’ю (成语) полягає в необхідності передати глибокий культурний підтекст, який не завжди має прямий еквівалент в українській мові. Буквальний переклад здатен спотворити зміст, тому перекладач має враховувати не лише семантичну структуру, а й прагматичну функцію вислову. Для цього ефективним є застосування коментованого перекладу, паралельних еквівалентів або методу культурної компенсації. Прикладом є передача вислову 举案齐眉 jǔ àn qí méi («піднести страву на рівень брів») як «шанувати одне одного, як гостей», що зберігає культурну конотацію взаємоповаги, не втрачаючи поетичності. Подібні рішення підтверджують важливість принципу функціонально-культурної еквівалентності (49, 2023).

Важливим напрямом сучасної перекладацької практики стає використання корпусних і технологічних інструментів. Застосування моделей на зразок ChineseBERT, які поєднують графічну та фонетичну інформацію ієрогліфів, допомагає автоматично визначати контекстуальні еквіваленти фразеологізмів і виявляти семантичні збіги між мовами. Такі інновації сприяють створенню електронних корпусів і двомовних словників, що дозволяють перекладачеві зберігати культурну достовірність і точність передавання значень. Це відкриває нові перспективи для міжмовного дослідження і створення навчальних ресурсів, у яких фразеологізми виконують не лише комунікативну, а й пізнавальну функцію.

Методичний аспект розділу виявив важливість системного підходу до викладання китайських фразеологізмів як інструмента формування міжкультурної компетентності. Фразеологія є мостом між мовою та культурою: вона не лише навчає граматики й лексики, а вводить учнів у світ моральних цінностей іншої цивілізації. Як доводять Gimaletdinova (42) та Assawawattanasuntorn (44), ефективне навчання фразеологізмів повинно

спиратися на контекстуалізацію — пояснення ситуацій уживання, порівняння з аналогами рідної мови та усвідомлення культурної функції образів. Залучення мультимедійних і цифрових технологій, інтерактивних таблиць із пінїнем і перекладом, а також використання паралельних корпусів сприяють глибшому засвоєнню й підвищують мотивацію студентів.

Дослідження підтвердило, що фразеологізми є надзвичайно ефективним засобом навчання культури, оскільки через сталі вислови студенти засвоюють моральні моделі поведінки, властиві китайському суспільству. Викладання родинної фразеології сприяє розвитку емпатії, толерантності й культурної чутливості, допомагає зрозуміти китайську концепцію гармонії, обов'язку та взаємоповаги. Одночасно це стимулює переосмислення власних національних цінностей, адже порівняння з китайською традицією дозволяє українським студентам глибше усвідомити етичний потенціал рідної мови.

У підсумку можна стверджувати, що фразеологія родинної тематики є не лише важливим лінгвістичним феноменом, а й потужним культурним механізмом, який забезпечує спадкоємність духовної пам'яті народу. Порівняння китайської та української систем показує, що мова здатна бути моральним дзеркалом культури, у якому відображається цілісна філософія людських відносин. Переклад і викладання таких фразеологізмів мають глибоке міжкультурне значення — вони формують розуміння світу як простору спільних цінностей, де повага до сім'ї, любов і гармонія виступають універсальними категоріями людського буття.

Отже, фразеологія є ключем до діалогу культур, а вивчення родинних висловів — шляхом до порозуміння між Сходом і Заходом. У сучасному глобалізованому світі вона не лише зберігає традиції, а й допомагає будувати моральні мости між народами, сприяючи формуванню нової, духовно збагаченої моделі міжкультурної комунікації.

ВИСНОВКИ

У результаті виконаного дослідження «Китайська фразеологія в системі традиційних сімейних цінностей» було з'ясовано, що фразеологічний рівень мови є не лише лінгвістичною категорією, а й культурно-світоглядною системою, у якій відбивається духовний досвід нації. Китайська фразеологія

постає як особливий мовний код, через який протягом тисячоліть транслуються моральні норми, родинна етика, естетичні ідеали та соціальні моделі поведінки.

Проведений аналіз дозволив простежити еволюцію китайської фразеології від класичних конфуціанських джерел до сучасних соціокультурних практик. Виявлено, що найглибші пласти фразеологічної системи мають етичне підґрунтя, сформоване під впливом учень Конфуція, Мен-цзи, даоської та буддійської філософії. Саме вони визначили ціннісне ядро китайського світогляду, побудоване на поняттях 孝 (xiào) – синівська шанобливість, 和 (hé) – гармонія, 义 (yì) – обов'язок, 德 (dé) – доброчесність. Через сталі мовні формули ці принципи кристалізувалися у фразеологічній системі, ставши «мовною пам'яттю» культури.

У першому розділі роботи теоретично обґрунтовано поняття фразеологізму як семантично цілісної мовної одиниці, визначено її функції – номінативну, експресивну, когнітивну, естетичну. Встановлено, що китайська фразеологія — це історико-культурна система, яка об'єднує лінгвістичні, філософські та моральні рівні. Її унікальність полягає у структурній симетрії, компактності та моральному навантаженні, що робить кожний сталий вислів водночас художнім і дидактичним явищем.

Було доведено, що фразеологізми китайської мови не лише фіксують знання про світ, а й виконують функцію збереження культурної пам'яті. У їхній основі лежить принцип історичної наступності: значна частина висловів походить із класичних текстів, літописів і легенд, що забезпечує неперервний зв'язок між минулим і сучасністю. Фразеологізми стали мовними «носіями історії», через які китайська цивілізація утримує моральну тяглість своїх цінностей.

Другий розділ було присвячено аналізу фразеологізмів родинної тематики як безпосереднього відображення системи традиційних сімейних цінностей. У межах цього розділу розглянуто структурно-семантичну типологію родинних

висловів, класифіковано їх за функціональними типами – морально-етичними, символічними, виховними. Виявлено, що фразеологічні формули типу 父慈子孝 (fù cí zǐ xiào) – «батько добрий, син шанобливий», 家和万事兴 (jiā hé wàn shì xīng) – «де злагода в домі, там процвітання», 兄友弟恭 (xiōng yǒu dì gōng) – «старший брат дружній, молодший поважний» – не лише описують реалії життя, а й моделюють етичну поведінку. Вони виступають регуляторами соціальних відносин і водночас педагогічними формулами, які передають моральну відповідальність поколінь.

Фразеологізми, що стосуються виховання дітей (养不教, 父之过, 身教重于言教) та гендерної рівноваги (夫唱妇随, 相敬如宾), засвідчують, що китайська мова формує цілісну морально-соціальну модель, у якій гармонія родини є основою гармонії держави. Символічні образи «кореня», «крові», «листя», «музики» й «феніксів» у фразеологічному фонді передають уявлення про спадкоємність, духовну єдність і моральну неперервність поколінь.

Окрему увагу приділено сучасній динаміці фразеологічної системи. Попри глобалізаційні впливи, традиційна фразеологія не зникає, а активно адаптується до нових контекстів – освіти, медіа, цифрових платформ. З'являються неofразеологізми, що зберігають моральну основу стародавніх понять, зокрема цифрові варіанти на кшталт 网络孝子 (wǎngluò xiào zǐ) – «інтернет-синівська шанобливість». Це підтверджує, що концепт родинної гармонії залишається стрижнем китайської ідентичності навіть у добу технологічних змін.

У третьому розділі здійснено порівняння китайських і українських фразеологізмів родинної тематики, що дало змогу виявити як універсальні, так і культурно специфічні риси. В обох культурах родина посідає центральне місце як осередок морального ладу. Проте китайська модель відзначається колективізмом, ієрархічністю та філософською раціоналізацією, тоді як українська фразеологічна традиція більш емоційна, індивідуалізована, зорієнтована на духовне тепло домашнього простору.

Порівняльний аналіз підтвердив, що попри розбіжності у культурних метафорах (у китайців родина – «корінь» чи «дерево», в українців – «гніздо» чи «домівка»), обидві системи спрямовані на утвердження єдиних загальнолюдських цінностей – любові, турботи, взаємоповаги й моральної відповідальності.

У процесі дослідження перекладу китайських фразеологізмів українською мовою встановлено, що найбільшою складністю є передавання культурних алюзій та символів. Для досягнення адекватності перекладу необхідно поєднувати лінгвістичні та культурні стратегії – використовувати прийоми функціональної або культурної еквівалентності, коментований переклад і міжмовне порівняння. Водночас застосування корпусних технологій і систем штучного інтелекту (зокрема моделі ChineseBERT) відкриває нові перспективи для лексикографічної обробки фразеологічного матеріалу й автоматизованого пошуку семантичних відповідників.

Методичний аспект дослідження довів, що викладання китайських фразеологізмів є ефективним інструментом формування міжкультурної компетентності. Навчання, засноване на контекстуалізації, зіставленні з українськими аналогами та мультимедійній візуалізації, допомагає студентам засвоїти не лише мовні структури, а й моральну філософію китайського суспільства. Такі підходи сприяють розвитку емпатії, толерантності й культурного розуміння між народами.

Підсумовуючи, можна зробити такі узагальнення:

1) **Китайська фразеологія** — це унікальна система, у якій мова, мораль і культура перебувають у нерозривній єдності. Вона виконує функції збереження культурної пам'яті, виховання моральних норм і формування національної ідентичності.

2) **Фразеологізми родинної тематики** є осердям китайської етичної системи. Через сталі вислови передається уявлення про родину як про духовну основу держави, де гармонія, шанобливість і добродієність виступають запорукою суспільної стабільності.

3)Порівняння китайської та української традицій засвідчило універсальність родинних цінностей у різних культурах та спільність прагнення людини до злагоди й любові, що робить фразеологію потужним засобом міжкультурного порозуміння.

4)Перекладацький та освітній аспекти фразеології мають прикладне значення — вони дозволяють використовувати фразеологічний матеріал у викладанні китайської мови, створенні двомовних словників, підготовці навчальних корпусів і розробці інтерактивних ресурсів для популяризації китайської культури.

Отже, китайська фразеологія є не лише історичною пам'яттю нації, а й живою системою, яка продовжує розвиватися у сучасному глобальному світі. Вона поєднує минуле й сучасність, традицію й інновацію, забезпечуючи культурну тяглість китайського народу. Її вивчення сприяє глибшому розумінню не лише мови, а й філософії життя, моральних цінностей та духовної сутності китайської цивілізації.

Таким чином, результати даної дипломної роботи переконливо доводять, що фразеологія — це не лише мовна категорія чи сукупність усталених висловів, а цілісний культурний код, у якому зашифровано історичний досвід, світоглядні орієнтири, етичні норми та духовні цінності народу. Вона функціонує як своєрідний «культурний геном» нації, що передається від покоління до покоління, забезпечуючи неперервність традиції та збереження колективної пам'яті. Особливо виразно ця функція проявляється у фразеологізмах родинної тематики, адже саме родина упродовж століть залишалася основним осередком морального виховання, духовної спадковості та формування особистісних цінностей.

Через родинні фразеологізми мова постає не просто як інструмент комунікації, а як живий, динамічний простір моралі, пам'яті та любові, у якому переплітаються людські долі, культурні смисли та історичні наративи. У цих висловах зберігаються уявлення про гармонію, обов'язок, взаємну підтримку, повагу до старших, цінність дому та важливість духовного зв'язку з рідним

корінням. Фразеологія перетворюється на символічний міст між минулим і сучасністю, допомагаючи суспільству зберігати моральні орієнтири навіть у добу глобальних змін.

У цьому сенсі родинні фразеологізми виконують унікальну місію: вони поєднують людей, покоління та цілі культурні світи, створюючи спільний універсум людських цінностей, що виходить за межі мовних та географічних кордонів. Завдяки їм мова стає не лише засобом вираження думок, а й формою духовної спадщини, яка здатна об'єднувати різні традиції, сприяти міжкультурному діалогу та зміцнювати фундамент гуманістичного світогляду. Таким чином, фразеологія постає як надзвичайно важлива складова культурної ідентичності, а її вивчення відкриває шлях до глибшого розуміння не лише мови, а й самої сутності людської культури.

Список використаних джерел

1. Burger, H. *Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*. Берлін : Walter de Gruyter, 2007.
2. Fang, T. *Understanding Chinese Culture and Communication: The Yin Yang Approach*. У кн. : Gehrke B., Claes M.-T. (ред.) *Global Leadership Practices: A Cross-Cultural Management Perspective*. Лондон : Palgrave Macmillan, 2014. С. 171–187.

3. Hai, Y., Dong, H. Representation of Common Sense in Chinese Idioms. Atlantis Press, 2021.
4. Голубовська І. О. Лінгвістичні словники і словники лінгвістичної термінології. Київ : Либідь, 2014.
5. Liao, S. Chinese Idioms and Their Cultural Origins. Гонконг : Chinese University Press, 2010.
6. Qian, Z. Cultural Memory in Chinese Phraseology. Journal of East Asian Studies. 2020. Т. 26, № 4. С. 12–20.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011.
8. Sun, M. Language and National Identity in Chinese Civilization. Пекін : Peking University Press, 2019.
9. Tu, W. M. Confucian Traditions in Contemporary China. Кембридж : Harvard University Press, 2010.
10. Wierzbicka, A. Understanding Cultures through Their Key Words. Оксфорд : Oxford University Press, 2006.
11. Yao, X. An Introduction to Confucianism. Кембридж : Cambridge University Press, 2017.
12. Zhang, L. Chinese Family Education and Moral Culture. Пекін : Educational Science Publishing House, 2016.
13. CCTV Official Portal. 弘扬中华传统美德 (Promoting Traditional Chinese Virtues) [Електронний ресурс]. 2022. URL: <https://www.cctv.com> (дата звернення: 14.09.2025).
14. Weng, L., Zhang, Y. B., Kulich, S. J., Zuo, C. Cultural Values in Chinese Proverbs Reported by Chinese College Students. Asian Journal of Social Psychology. 2021. Т. 24, № 2. С. 232–243.
15. Xi, Y. A Research Report on a Novel Typological Study of the Chinese Metaphorical and Metonymic Idioms. Frontiers in Psychology. 2024. Т. 15. № 1321778.

16. Liu, W., Zhang, X. The Chinese Educational Idioms That the Chinese Shall Live By. *China Report*. 2024. Т. 60, № 1. С. 7–21.
17. Wang, P. Cultural Characteristics of Idiomatic Expressions and Their Approaches of Translation. *Journal of Literature and Art Studies*. 2018. Т. 8, № 2. С. 295–300.
18. Zhang, X. Chengyu as Cultural Performances: Insights into Designing Pedagogical Materials for Four-Character Chinese Idioms : MA thesis. The Ohio State University, USA, 2012.
19. Guo, J. F. Learning Chinese Idioms: A Luxury or Necessity for the CFL Curriculum. У кн. : Lu Y. (ред.) *Teaching and Learning Chinese in Higher Education*. Лондон : Routledge, 2017. С. 83–108.
20. Jiao, L. A Cultural Dictionary of the Chinese Language: 500 Proverbs, Idioms and Maxims. Лондон : Routledge, 2020.
21. Zhang, X. Language as a Reflection of Culture: On the Cultural Characteristics of Chinese and English Proverbs. *Intercultural Communication Studies*. 2016. Т. 25, № 3. С. 275–288.
22. Lee, J. F. K. Chinese Proverbs: How Are Women and Men Represented? *Gender and Language*. 2015. Т. 9, № 2. С. 227–253.
23. Han, Q. An Overview of Traditional Chinese Family Ethics [Электронный ресурс]. ResearchGate, 2010 / 2020 online. URL: <https://www.researchgate.net> (дата звернення: 09.08.2025).
24. Ren, Z. A Study on the Influence of Confucianism on Modern Chinese Family Education. *Proceedings of ISAETE 2020*. Web of Proceedings, 2020.
25. Tian, K. Confucian Interpersonal Relationships and Family Ethics in Contemporary Society. *Trans/Form/Ação*, 2025.
26. Wang, C. Resurgence of Confucian Education in Contemporary China: Parental Involvement, Moral Anxiety, and the Pedagogy of Memorisation. *Journal of Moral Education*. 2023.

27. Nikolaeva, O. V. Chinese Proverbs in Chinese Media in English: Intercultural Communication Perspective. *Journal of Intercultural Communication*, 2017.
28. Chen, Ping. *Modern Chinese: History and Sociolinguistics*. Кембридж : Cambridge University Press, 1999.
29. Norman, J. *Chinese*. Кембридж : Cambridge University Press, 1988.
30. Holmes, J. *An Introduction to Sociolinguistics*. 4th ed. Лондон : Routledge, 2013.
31. Sharifian, F. *Cultural Linguistics: Cultural Conceptualisations and Language*. Амстердам : John Benjamins, 2017.
32. Halliday, M. A. K., Matthiessen, C. M. I. M. *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. 4th ed. Лондон : Routledge, 2014.
33. Li, C. N., Thompson, S. A. *Mandarin Chinese: A Functional Reference Grammar*. Беркли : University of California Press, 1989.
34. Kövecses, Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. 2nd ed. Оксфорд : Oxford University Press, 2010.
35. Dobrovol'skij, D., Piirainen, E. *Figurative Language: Cross-Cultural and Cross-Linguistic Perspectives*. Амстердам : Elsevier, 2005.
36. Huang, Y. *Pragmatics*. Оксфорд : Oxford University Press, 2014.
37. Lo Bianco, J., Orton, J., Gao, Y. (ред.) *China and English: Globalisation and the Dilemmas of Identity*. Клівдон : Multilingual Matters, 2009.
38. Zhao, S., Baldauf, R. B. Jr. *Planning Chinese Characters: Reaction, Evolution or Revolution?* Дордрехт : Springer, 2008.
39. Wang, S., Huang, C.-R. *Word Sketch Lexicography: New Perspectives on Lexicographic Studies of Chinese Near Synonyms*. *Lingua Sinica*. 2017. T. 3. SpringerOpen.
40. Ploux, S., Wang, R., Zhong, Z. F., Zhao, H., Lu, B.-L. *Structural Stability of Lexical Semantic Spaces: Nouns in Chinese and French*. arXiv

preprint, 2017. [Электронный ресурс]. URL: <https://arxiv.org> (дата звернення: 05.10.2025).

41. Liu, R. Corpus-Based Translation and Interpreting Studies in ... International Journal of Applied Linguistics. 2022. [Электронный ресурс]. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com> (дата звернення: 28.09.2025).

42. Gimaletdinova, G. Lexicographic Study of Synonymy: Clarifying Semantic Relations. SciELO Journal, 2021. [Электронный ресурс]. URL: <https://scielo.org.mx> (дата звернення: 03.10.2025).

43. Coffey, S. J. English Adjectives of Very Similar Meaning Used in Combination. Lexis: Journal in English Lexicology, 2022.

44. Assawawattanasuntorn, P. A Corpus-Based Study of English Near-Synonyms: Careful, Cautious and Wary. Learn Journal, 2025.

45. Li, X., Chen, H., Kang, Z. Corpus-Based Research Methodologies in Translation Studies: Issues, Applications, and Prospects. International Journal of Language and Linguistics, 2025.

46. Zhang, B. A Corpus-Based Study on the Translation Style of Four Versions of Fu Sheng Liu Ji. Tandfonline Journal, 2024.

47. Sowers-Wills, S. A Corpus Study of Near-Synonyms and Their Lexicographic Representation. Indiana University Journal, 2017.

48. Han, Y. Normalization or Creation? A Corpus-Based Study of Normalization in the Chinese Translation of English Children's Literature. Humanities & Social Sciences Communications. 2025. T. 12.

49. Duan, Y., Lin, Z., Sun, W. Is Argument Structure of Learner Chinese Understandable: A Corpus-Based Analysis. 2023.

50. He, B., Dong, B., Guan, Y., Yang, J., Jiang, Z., Yu, Q., Qu, C. Building a Comprehensive Syntactic and Semantic Corpus of Chinese Clinical Texts. 2016.

51. Sun, Z., Li, X., Sun, X., Meng, Y., Ao, X., He, Q., Wu, F., Li, J. ChineseBERT: Chinese Pretraining Enhanced by Glyph and Pinyin Information. 2021.

52. Arcodia, G. Lexical Derivation in Mandarin Chinese. Taiwan Journal of Linguistics. 2012.

ABSTRACT

of the MA thesis “**CHINESE PHRASEOLOGY IN THE SYSTEM OF
TRADITIONAL FAMILY VALUES**”

(Kharkiv, 2025)

Written by **Mykyta NAUMENKO**

(research advisor – PhD in Pedagogy, Yuliia V. Lakhmotova)

The relevance of the study lies in the growing interest in the relationship between language and culture and in the need to explore how moral and ethical values are encoded in the linguistic system. Chinese phraseology represents a unique reflection of the country's philosophical and cultural traditions, and its study contributes to a deeper understanding of Chinese worldview and identity. However, Ukrainian-language research in this field remains limited, which determines the relevance and novelty of the present work.

The purpose of the study is to investigate how Chinese phraseology reflects and maintains the system of traditional family values, and to identify linguistic, cultural, and semantic mechanisms that convey moral and social norms in idiomatic expressions.

The object of the study is the phraseological system of the Chinese language as a reflection of national and cultural values.

The subject is the semantic, structural, and cultural features of Chinese idioms related to the family sphere.

Methods used for the research include descriptive, comparative, component-semantic, contextual, translation-analytical, etymological, and cultural methods.

The scientific novelty of the study lies in a systematic approach to Chinese phraseology in the context of family values. For the first time, family idioms have been classified according to cultural and semantic groups, and their role in shaping the moral worldview of Chinese society has been defined.

The theoretical significance of the research consists in deepening the understanding of phraseology as a carrier of collective cultural experience and in enriching the theory of intercultural communication and translation. The study also contributes to the development of linguistic and cultural typology between Chinese and Ukrainian phraseological systems.

The practical significance of the work lies in the possibility of applying its results in teaching Chinese language and culture, phraseology, and translation studies, as well as in creating bilingual dictionaries and educational materials. The findings

may also be used in comparative linguistics and in promoting intercultural dialogue between Ukraine and China.

The material of the study includes over 200 Chinese idioms, proverbs, and fixed expressions of family, moral, and educational themes taken from classical sources such as *Lunyu*, *Mengzi*, *Xiaojing*, and modern corpus materials.

The thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of references.

In the **first chapter**, the theoretical foundations of Chinese phraseology and its cultural significance are presented.

The **second chapter** analyzes idioms that embody traditional family values and moral concepts.

The **third chapter** explores comparative and translational aspects and offers methodological recommendations for teaching Chinese phraseology in intercultural contexts.